

VISIÓ DE L'ÚLTIMA HISTÒRIA MODERNA A TERRASSA

Ricard García Cárcel i Bernat Hernández Hernández

El *boom* actual de la història local arrenca dels anys vuitanta. Les primeres requisitòries de Nadal, Mascarell o Sales als inicis de la passada dècada han tingut certament una catarata de felices respostes: els *Plecs d'Història Local* que s'editen a L'Avenç des de febrer del 1986, els col·loquis sobre història local (com el de València de novembre del 1988) o aquells que ha organitzat L'Avenç i la Diputació de Barcelona (el primer l'any 1991, el segon l'any 1993 i el proper a celebrar al novembre d'enguany), les monografies que han debatut la valoració de la història local (el millor exemple, *Les reflexions metodològiques sobre la història local*, Girona, 1985)...

Aquesta eufòria per la historiografia local obeeix a múltiples raons. La crisi de l'Estat-nació com a pol de l'anàlisi històrica, a cavall de l'escalada de l'anomenada «Espanya de les autonomies»; els rendiments decreixents de la gran història, de les grans conceptualitzacions històriques –des dels models estructuralistes als compromisos transcendentalistes assignats com a funció pròpia de la història– que han provocat grans problemes d'inseguretat epistemològica i desconcert ideològic que han fet que molts historiadors busquessin la seguretat de l'espai proper; la immediatesa i la concreció del tema local; la positiva renovació que els ajuntaments democràtics ha promogut a les infraestructures arxivístiques locals i que ha coincidit amb el desplegament d'un jove exèrcit de reserva de llicenciats en atur, disposats a satisfer els nous requeriments polítics a baix preu. Tots aquests, i d'altres, són factors que permeten explicar l'ascens de la història local que és general a Espanya però especialment intensa a Catalunya i València. Evidentment, aquí ha comptat per explicar aquest *boom* la creença –no estem segurs que ajustada a la realitat– que la història local permetia alimentar la consciència nacional enfront de la dictadura dels grans conceptes imposats des d'interessos centralistes, funcionarials o, simplement, exògens.

Aquesta impressionant projecció de la història local a Catalunya ha influït certament la historiografia espanyola actual. Així observem que semblen superar-se les reticències que havien formulat historiadors com Santos Juliá:

«Ya desde antiguo –concluye el citado historiador– la Universidad española vive de espaldas a la investigación de otras regiones del mundo. Si a este permanente desinterés por lo de fuera se añade la fascinación por lo local y se asumen sus efectos al particularismo extremo que está cayendo como un manto de hierro sobre nuestras universidades, se acabará por trazar como ideal de historiador un camino que va de la cuna a la tumba; aquí me muero. Porque al final, con tanto localismo y tanto particularismo extremo, tanto proteccionismo oficial y tanto particularismo universitario, cada cual habrá recuperado su identidad, pero sólo un segundo antes de percibir lo irremediable de la asfixia» (S. Juliá a *El País*, 23-10-1986, citat per P. Ruiz Torres, «Microhistòria i història local» a *L'espai viscut. Col·loqui internacional d'història local*, València, 1989.)

El panorama ric i complex, però, ha canviat l'inicial recel i un dels últims treballs de Juan Pro reconeix derivacions positives de la història local:

«La historia local y regional ha representado, pues, la oportunidad para un cambio del paradigma historiográfico, en el cual las poblaciones son las verdaderas protagonistas

y no tanto sus gobernantes: la historia económica, la historia social, la demografía histórica, la historia agraria, la historia de las mentalidades y otras áreas de investigación que han enriquecido la *nueva historia* desde los años setenta, apenas podrían existir si no hubieran ido acompañadas de un cambio de escala que rompiera el corsé rígido de las fronteras estatales. Al mismo tiempo, la atención preferente a la historia local ha permitido explotar fuentes que habrían resultado inaccesibles sin esa reducción del territorio observado, fuentes como los protocolos notariales, los registros parroquiales y los archivos notariales.

»Pero, como todo desequilibrio, el auge de la historia local tiene también sus consecuencias negativas, que, por un efecto de péndulo, no puede llevar a una situación indeseable de sentido contrario al de la historiografía tradicional contra la cual reaccionaba. De entrada, hay que señalar que se viene dando ya una desigual exigencia de calidad para publicar estudios históricos, exigencia tanto menor cuanto más reducido sea el ámbito de estudio: esto ha dado lugar a que se queden sin publicar trabajos meritorios de historia de España o de historia de Europa, mientras que prácticamente no hay estudio de historia local o regional que no encuentre una posibilidad de ser editado, sea cual sea su calidad intrínseca. Con todo, este no sería el problema más importante, pues tan sólo se trataría de una falta de la equidad necesaria para que los investigadores pudieran plasmar su esfuerzo y sus méritos en su *curriculum vitae*, y así poder competir en pie de igualdad en el mercado de trabajo; como el sistema universitario actual impide la existencia o de comparabilidad de los méritos, por injusto que resulte el fenómeno no tiene ninguna incidencia sobre la productividad científica de la universidad española.»

Per bé que les mateixes paraules de Pro reflecteixen algunes de les reserves *estatalistes* que perviuen:

«Pero el problema fundamental del predominio de la historia regional y local en España viene por otro lado. La dispersión de programas de investigación, la diversidad de problemáticas, la tendencia a resaltar las diferencias irreductibles, todo ello hace que los debates se organicen a una escala más amplia. De esa manera, se levantan barreras artificiales a la comunicación de los resultados científicos y se cierran puertas a la posibilidad de contrastar puntos de vista, comparar resultados y alcanzar dialécticamente conclusiones de síntesis. Las historiografías regionales se ven acosadas continuamente por el fantasma del provincianismo, amenazadas por el peligro, que se puede conjurar con una vigilancia constante (que creo que desde siempre han practicado los mejores exponentes de esas historiografías regionales), con un esfuerzo de moderación y de autocritica que ha de partir inexcusablemente de la renuncia a hacer una historia nacionalista. Nunca a la complacencia con prejuicios ideológicos del signo que sean pueden generar otra cosa sino historiografías de mala calidad que tergiversan el pasado al servicio de objetos políticos (muchas veces no confesados).

»En la situación actual de la historiografía española lo que predominan son estas escuelas historiográficas regionales, trabajando en gran medida desde su aislamiento, por mucho que se reúnan en congresos para poner en escena diálogos de sordos. No es posible entablar un diálogo racio-

nal y clarificador en el que se respete el principio socrático de que el *ser es* y el *no ser no es*, mientras se sigan escuchando discursos historiográficos que limitan estrictamente la validez de sus conclusiones al contorno de las fronteras de su región o provincia. Sin embargo, no creo que la historiografía española esté condenada necesariamente a esta *balcanización*. Para superar este abuso del localismo, que obstaculiza el progreso de la historiografía, cabe pensar en un acercamiento a las realidades del pasado menos cargado de prejuicios nacionalistas y menos obsesionado por la idea de un territorio compartimentado en unidades de contornos eternos e infranqueables» (J. Pro Ruiz, «Sobre el ámbito territorial de los estudios de historia», *Congreso internacional Historia A debate*, Santiago de Compostela, 1995, vol. III.)

Aquestes cites extenses fan palesa, en la seva vivacitat estilística, l'actualitat i la problemàtica persistents d'uns estudis que, en conjunt, han superat un nivell historiogràfic anterior massa públic en el contrast de les grans teoritzacions interpretatives amb la minuciositat descriptiva. El nivell local de la història s'enfrontà a múltiples problemes; entre d'altres, fou fins i tot necessari definir la mateixa noció d'allò que s'entenia com a història local (respecte a l'àmbit espacial?, respecte a l'allargada de les conclusions?, respecte a les fonts analitzades? respecte a una subsidiarietat que abastava allò que negligia la història general?). Restem, en tot cas, convençuts que la certesa indiscutible de la recerca a l'arxiu i la fonamentació científica en el document, ben conduïdes, són les empremtes definidores de la qualitat inherent a allò que ha estat i continua sent l'estudi de la història local: una escola de rigor.

La història de Terrassa no té, en contrast amb d'altres ciutats catalanes, una tradició quantitativament molt important. De la transcripció del manuscrit d'Arnella s'ha de passar a les obres de J. Ventalló i Vintrolà (el seu assaig històric *Tarrasa antigua y moderna*, l'edició ampliada del *Llibre de privilegis de la vila* o la *Historia de la industria lanera catalana*, d'enfoc clarament positivista que es reflecteix en un útil aport documental) i del medievalista Josep Soler i Palet (les seves monografies sobre les parròquies del Sant Esperit o de Sant Julià d'Altura, la seva edició del *Llibre de privilegis de Terrassa*), d'inequívoca orientació nacionalista. Aquestes dos figures que escriuen a finals del segle XIX són, pràcticament, els únics referents que poden avui consultar els historiadors d'aquesta ciutat. Des de començaments del nostre segle fins als anys setanta només estem en situació de destacar l'inèdit recull d'efemèrides de Ragon i, fonamentalment, la producció de S. Cardús dins la qual sobresurt amb llum pròpia el seu estudi *Terrassa durant la Guerra Separatista dita dels Segadors*, que prosseguí la visió nacionalista de Soler i Palet i afavorí una interpretació peculiar i personalista d'aquest període (discutida per Sanabre i, curiosament, només denunciada pel prologista de la reedició del 1971, F. Torrella i Niubó).

La nova història de Terrassa neix al calor de l'entusiasme historiogràfic envers la història local i amb la voluntat lloable d'omplir el buit historiogràfic que esmentàvem.

L'any 1987, sota la coordinació de Xavier Marcet, es publica la *Història de Terrassa*, escrita per onze

historiadors. L'espai dedicat a l'època moderna en aquesta obra és d'un quinze per cent del total de pàgines del llibre i amb tan sols dos capítols que tracten expressament els segles de la modernitat: un dedicat a l'organització municipal (a càrrec de Miquel Solé i Sanabra) i l'altre a la indústria tèxtil (a cura de Joan Coma). Part d'un capítol escrit per aquest últim autor amb Ferran Berenguer inclou, però, notícies puntuals de la trajectòria de la població des del segle XIV fins a l'actualitat.

Aquesta *Història*, com subratllen els autors al pròleg, «pretén omplir molts dels buits de la nostra historiografia local, però sobretot vol significar el principi d'una investigació sistematitzada, amb esperit científic i en benefici de tota la col·lectivitat. Malgrat el treball esmerçat, hom no presenta una obra acabada, definitiva, simplement s'enceten uns grans eixos d'estudi, en els quals la continuïtat i la renovació esdevenen imprescindibles».

Evidentment, els fonaments de partida en el marc de la bibliografia eren gairebé inexistent. Llevat dels estudis de R. Domènech sobre els arrendaments de la universitat de Terrassa durant el segle XVIII (que semblava, a més, exhaurir el fons documental del període) i de la primerenca anàlisi del món social terrassenc al segle XVI feta a la tesina d'Ismael Almazán (1986), l'estudi documental amb metodologia mínimament científica era nul.

Era d'esperar, doncs, que aquesta obra col·lectiva mostrés buits (en particular el segle XVIII és el pitjor tractat) que reconeixen els autors:

«La densitat total de l'obra, el nombre d'autors, els diferents estats de recerca i d'informació, així com el diferent grau de dificultat en el buidatge de les fonts, han comportat que l'obra presenti desnivells que cal acceptar i entendre en benefici d'un esforç globalitzador i amb la idea irrenunciable entorn la seva utilitat i necessària divulgació.»

Però també és cert que aquesta *Història* trenca amb l'enfocament narratiu i anecdòtic de tantes d'altres històries locals, prescindeix de qualsevol voluntat d'exaltació hagiogràfica d'herois o sants il·lustres de la ciutat i busca aplicar la metodologia racional i científica a les fonts locals, recuperar i normalitzar la memòria històrica de la ciutat sense les temptacions, malauradament massa freqüents, de la fatuïtat o de l'èpica triomfalista.

Tanmateix, les excel·lents intencions dels autors del llibre exposades programàticament no s'han vist suficientment complertes, al nostre parer. Un repàs de la producció de la revista TERME (que s'ha convertit en els darrers anys en l'espai editorial punter de la historiografia terrassenca) entorn de la història moderna de Terrassa ens permet observar que la historiografia modernista s'ha polaritzat fonamentalment en dos fronts: la història socio-econòmica i la història institucional.

S'ha analitzat la problemàtica de la protoindustrialització (comunicació de J. Muñoz al *Primer Congrés d'Història de Catalunya*, Barcelona, 1984) i, sobretot, els articles i la tesi doctoral de J. M. Benaul sobre la indústria llanera, plantejant sobre nivells locals el model dissenyat per Torras, Thompson o Mendels, entre d'altres. Al mateix temps, s'ha analitzat la connexió existent entre l'agricultura i la indústria —s'ha d'esmentar especialment l'article de Pere Roca sobre la conjuntura agrícola de 1750 a 1850

(TERME, núm. 6, 1991). Nogensmenys, el cert és que aquests estudis primordials s'han realitzat sobretot en el marc cronològic del segle XVIII, circumstància que fa més palès el handicap d'una història econòmica set-centista òrfena de l'edifici social i polític de la vila i del seu terme.

Obren, però, algunes perspectives sobre els segles anteriors a l'interpretació global i brillant (és destacable la relació que establí entre desenvolupament industrial primitiu i etapes de reforma del règim local) que efectuà J. Coma per als segles XVI i XVII; i l'assaig d' Isabel Caba que, per la seva banda, s'ha ocupat de la personalitat d'un comerciant francès que fa fortuna a la Terrassa de la segona meitat del segle XVII: Pere Fizes, la documentació particular i comptable del qual es conserva a l'Arxiu Històric de la Ciutat.

Però, dins de l'àmbit socio-econòmic, ha tingut especial projecció l'anàlisi demogràfica. Només coneixíem els relats coetanis dels grans flagells fets per fra Sebastià Sanjoan, les referències de P. J. Rossell o les notícies recollides per Apel·les Mestres. La qualitat dels nous estudis és, doncs, encara més estimable. La mortalitat ordinària i extraordinària de les parròquies de Terrassa fou estudiada a les tesis doctorals de Daniel Montaña i Gràcia Enrich. La font documental de Montaña han estat els arxius parroquials (llibres Sacramentals) que l'han permès moure's entre la demografia tradicional i la història social de la medicina, aportant informacions molt substancioses sobre les grans epidèmies i la identitat dels professionals sanitaris de Terrassa al llarg dels segles XVI, XVII i XVIII, una temàtica que per a la ciutat de Barcelona ha desenvolupat amb molta més profunditat J. Ll. Betrán. Les recerques de la tesi doctoral de G. Enrich (1992), sobre l'epidèmia de pesta del 1652, semblen desmuntar l'oportunitat del vot de la vila a Sant Roc (que havia estat estudiat per Cardús), presentant l'adequada resposta de les autoritats municipals als problemes ocasionats per la malaltia (Terrassa s'arribarà a considerar una ciutat segura) i conclouent la pràctica inexistència de la tradicional catàstrofe que havia passat a formar part de la història de la ciutat.

Un altre vessant de recerca que ha permès ampliar el coneixement de la demografia terrassenca ha estat l'estudi de la immigració francesa, seguint l'empremta del clàssic i pioner llibre de Nadal i Giralt i en la línia del treball de Valentí Gual sobre la Conca de Barberà. El Vallès Occidental fou una de les comarques més marcades per la immigració francesa, com ha mostrat I. Almazán. A partir de la riquíssima documentació judicial, exposà la dominant procedència d'immigrants de diòcesis com les de Comenges, Agens o Cahors, la concentració temporal del fenomen a la segona meitat del segle XVI i les primeres dècades del XVII, el predomini de treballadors no especialitzats i de sexe masculí. Almazán ha esbrollat, a més, la tipologia dels processos judicials en què estan implicats els francesos. Quan aquest són les víctimes, predominen els delictes violents. Quan ells són els acusats, hi ha una presència abrumadora dels delictes contra la propietat. Quan els immigrants estan a un o altre bàndol (acusat i acusador), quasi la totalitat dels processos del batlle estan motivats per agressions físiques.

La sanció penal en aquests judicis fou aplicada amb criteris, si no xenòfobs, sí clarament parcials contra els immigrants, la qual cosa posa en relació l'escàs nivell

d'integració d'aquest estrat de la població en la societat catalana del moment.

L'articulació de les relacions socials ens condueix a l'altre gran front de la història moderna de Terrassa més desenvolupat a la última dècada: el de la història socio-política. Particular èmfasi tingué aquesta trajectòria d'investigació en un dossier monogràfic de TERME (núm. 4, 1989) on destaquen els treballs dels dos principals investigadors del modernisme terrassenc: Miquel Solé i Ismael Almazán.

Al citat dossier, M. Solé, amb l'epígraf d'«El marc institucional i polític de la Terrassa moderna», féu una síntesi de la trajectòria històrica de Terrassa des del segle XV. Al llarg del període baixmedieval (segles XIII-XV) es configurà l'organització municipal de Terrassa amb la progressiva concentració del poder en mans del Consell Ordinari, mitjançant la cooptació i el reconeixement de la base territorial com a criteri de representativitat als càrrecs de govern. El segle XVI és el segle de l'expansió i vitalitat de la ciutat de Terrassa. L'any 1560 s'introduí el privilegi de la insaculació que limità la capacitat de les oligarquies per controlar els rengles de l'autoritat per la via de la cooptació encara que, com assenyalava molt bé M. Solé, no garantí la democratització de la vida municipal. El 1562 es separaren de la Vila les parròquies del terme, fita decisiva en la trajectòria de la ciutat amb notables tensions entre vilatans i santperencs.

Però els dos grans temes disseccionats per Solé són la participació de Terrassa en la Guerra dels Segadors i en la Guerra de Successió. Es posa en evidència la conjuntura econòmica negativa que viu Terrassa als anys previs a la guerra de mitjan segle XVII després d'un període d'evident prosperitat, la important incidència del problema dels allotjaments militars a la ciutat, la sibil·lina prudència amb què les autoritats afrontaren els dos primers anys de la revolta (1640-1641), que contrasta amb la immersió social en la Guerra (reclutament de tropes, contribucions financeres), que s'aguditzà, particularment, als últims anys de la separació.

Terrassa es convertí en un escenari militar de primera magnitud com a punt de pas de l'exèrcit del front de Tarragona a Barcelona. L'any 1651 fou, àdhuc, seu de la Diputació del General durant els mesos d'abril a agost. Malgrat tot això, fou, també, la primera vila vallesana que prestà obediència a Joan Josep d'Àustria, les tropes del qual entraren a Terrassa el novembre de 1651. El gener de l'any següent, la vila fou castigada per soldats francesos que blasmaron amb aquesta acció la seva vinculació a la Monarquia Hispànica. És, concretament, aquesta ambivalència durant tot el període de les agitacions entre la lleialtat a la revolta i la sujecció a l'administració virreinal la que fa més interessant comprovar l'existència d'una tercera via d'actuacions, amb un cert marge d'autonomia respecte les anteriors opcions, posada de manifest en l'encuny a la vila de moneda pròpia (sisens) durant la Guerra (afer estudiat per Cardús i, més recentment, per R. Comas a TERME, núm. 7, 1992).

Els anys del *neoforalisme* foren a Terrassa, com a bona part de les ciutats catalanes, anys de control més o menys sever per part de la Monarquia del poder municipal i de relativa millora de la conjuntura econòmica.

Durant la Guerra de Successió és inqüestionable la seva fidelitat a l'austriacisme –decantada com a quasi tot Catalunya des del 1705– mantinguda fins l'any 1713 sense els prematurs canvis vers el botiflerisme de tantes ciutats catalanes com Banyoles (1708) o Girona (1711) per citar alguns exemples. Només Barcelona, Manresa, Solsona, Cardona i Sabadell resistiren fins més tard que Terrassa.

Si M. Solé s'ocupa al seu article de la projecció política de Terrassa, Ismael Almazán examina les estructures socio-econòmiques que caracteritzen la ciutat al mateix període. Terrassa queda emmarcada, com tot el Vallès Occidental, dins d'una «àrea agrícola que té totes les característiques d'una agricultura estimulada per la presència urbana» amb la notable atracció de Barcelona, la inversió de capitals en l'adquisició de terres i el domini del gremi de paraires en competència amb el de teixidors. Almazán analitza la trajectòria del bandolerisme posant de relleu l'escassa col·laboració popular amb què comptaven els bandolers malgrat la llegenda. La delinqüència terrassenca és evidentment filla de la misèria i la societat del segle XVI reflecteix una violència generalitzada, una violència que es barreja amb els enfrontaments entre els diversos clans (nyerros contra cadells) dins d'una societat general en què el dret privat a la guerra se sobreposà a tots els intents de l'administració de la Monarquia per canalitzar-lo i neutralitzar-lo.

A l'estudi d'Almazán s'observa la fragilitat dels mecanismes de control i de les formes consuetudinàries de solidaritat amb la justícia, així com les múltiples formes

d'expressió del sentit lúdic de la vida, contrapès permanent del sentit dramàtic que viu la Terrassa de l'Antic Règim.

Una ressenya final mereixen els treballs de recerca socio-política sobre un dels segles obscurs de la història de Terrassa: el segle XVIII. En contrast amb la fervent activitat desenvolupada al voltant dels aspectes econòmics (els citats treballs de Benaul o Roca, per exemple), és coneguda de forma molt deficient l'evolució del govern local a la última centúria moderna. Tan sols un de nosaltres, en col·laboració amb Jesús Villanueva, ha fet algunes investigacions que resten inèdites sobre les dècades anteriors a la Guerra d'Independència. Malgrat tot, les conclusions permeten albirar la possible reconstrucció dels esdeveniments polítics fonamentals de la segona meitat del segle i enllaçar-la amb l'acceptable coneixement de les variables protoindustrials i agràries.

De l'examen dels temes abordats per la historiografia terrassenca al llarg d'aquests anys pot establir-se un seguit de conclusions. La primera és que les grans fites de la trajectòria històrica de la ciutat mereixen estudis més aprofundits. És urgent procedir a connectar els grans debats historiogràfics sobre el segle XV i la crisi social del món rural català amb el seu desenrotllament a l'espai local. Ara per ara, només posseïm comptades referències sobre l'expressió del conflicte remença a Terrassa (des d'Hinojosa a Vicens i Vives, s'insisteix en les vicissituds del cabdill i incendiari Pere Joan Sala sobre la ciutat o en l'extrema duresa dels mals usos al Vallès) o el problema de les lluites senyorials dels Montanyans (Bruniquer), el fons

TARRASA

ANTIGUA Y MODERNA.

R. 8311.

ENSAYO HISTÓRICO

1879

D. JOSÉ VENTALLÓ VINTRO.

BIBLIOTECA MUNICIPAL
SOLER Y PALET
Lote Biblioteca Municipal
Deposito
Terrassa

TARRASA:

IMPRESA Y LITOGRAFIA LA INDUSTRIAL, NÚM. 45 Y 46.
1879.

de processos de la Batllia de Terrassa conté per a la segona meitat del segle XV un embalum de documents inèdits en la seva pràctica totalitat.

De la Guerra dels Segadors a Terrassa podrien estudiar-se aspectes encara imperfectament coneguts: el protagonisme important que —una altra vegada— els camperols del Vallès tingueren en els fets de maig de 1640 amb l'alliberament de Tamarit i d'altres empresonats i amb la participació als aldarulls dels primers moments de la insurgència; la biografia de personatges com el polèmic terrassenc Pere Joan Rossell, un dels juristes constitucionalistes que es realçà des de les Corts del 1626 per la seva bel·ligerància contra els postulats d'Olivares però que també fou un conseller destacat pel seu *espanyolisme* durant els anys de la *Separació* i que acabà condemnat a mort per l'afrancesat Segarra amb vint-i-sis veïns de Terrassa en el context de la forta repressió imposada pels francesos; o la pròpia evolució de la vila —una de les ciutats catalanes més precoces en passar de l'anti-castellanisme a l'anti-francesisme, sens dubte pels patiments soferts davant l'exèrcit francès durant els anys d'ocupació.

Tampoc no es coneixen bé les implicacions dels pagesos del Vallès a la revolta dels barretines de l'any 1688 i no s'ha aprofundit en les conseqüències de la quasi constant presència de la guerra de la Monarquia contra França des del 1665 en endavant; circumstància especialment incident sobre el Vallès des del 1693 i amb un moment de major tensió en el setge i conquesta de Barcelona l'any 1698. És inqüestionable que, per comprendre la militància austriacista de Terrassa, s'ha d'analitzar el fracàs dels intents de la pròpia vila —com de Sabadell i altres tretze ciutats— de reivindicar la presència a les Corts catalanes, demanda que fou refusada per les Corts de Felip V de 1701-1702 (Sabadell, per cert, ho aconseguiria a les Corts següents, ja austriacistes, de 1705-1706). Terrassa, malgrat la seva defensa entusiasta de l'Arxiduc, no ho assolí; mantingué, però, un austriacisme que es perllongà molt tard encara que, com a moltes altres ciutats, no fou homogeni. La visió del frare felipista Manuel Garriga, transcrita a la *Llibreta de notas curiosas* (1843), és el testimoniatge més notori. Encara, tanmateix, s'ha d'estudiar a fons la sociologia dels felipistes i austriacistes al llarg de la Guerra i el paper del Vallès en la contribució a la preparació de la resistència de Barcelona. L'èpica de l'onze de setembre exigeix conèixer a fons la infraestructura d'aquest heroisme i en aquesta infraestructura —abastiment de recursos— comptà molt l'aportament de comarques com el Vallès i el Maresme.

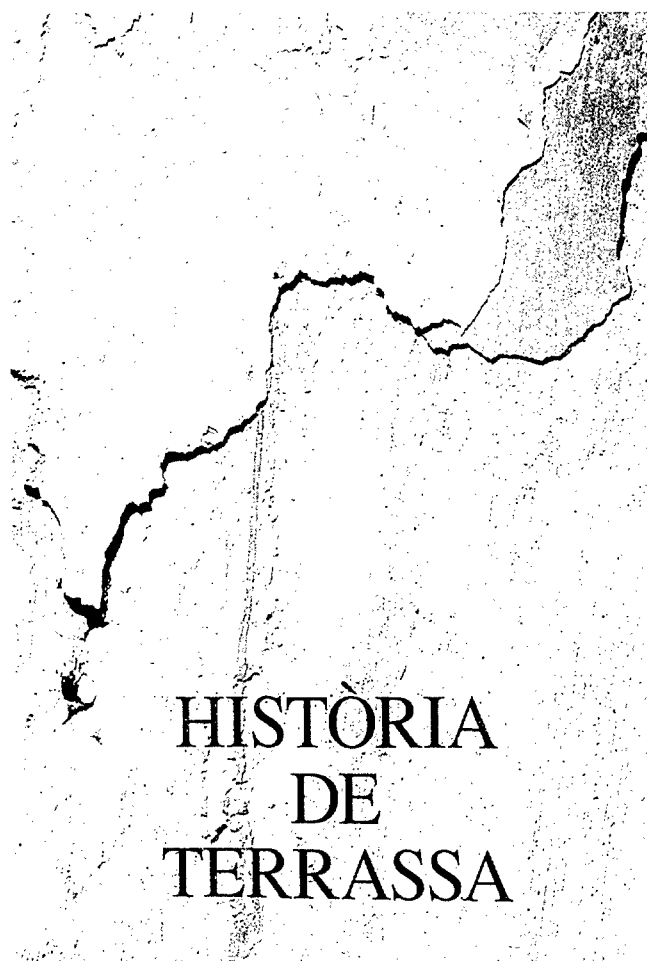
Al respecte convé recordar que l'estudi de la història local de les ciutats catalanes ens permet *desbarcelonitzar* la història de Catalunya, superant el centralisme del *cap-i-casal* que sempre ha caracteritzat la història nacional catalana. En definitiva, la història local ens obre el camí, aparentment, a una nova història nacional. Paradoxalment, s'ha de subratllar que la història local ens pot conduir també a una desagregació localista de les grans interpretacions de la història de Catalunya. La casuística de les situacions polítiques de cadascuna de les ciutats catalanes ens ha trencat els esquemes clàssics de la història. Les reflexions de Torras Ribé o Albareda sobre la diversitat de alineacions polítiques de les diferents ciutats catalanes durant la Guerra de Successió són significatives.

També la història institucional de la ciutat exigeix una anàlisi més complexa. S'imposa, primer, un estudi prosopogràfic de tots els membres dels organismes de govern local de la Vila i la Universitat Forana, en la línia d'allò que han fet per a Barcelona o Lleida, J. Ll. Palos i A. Passola, respectivament. Per altra banda, és fonamental revisar el concepte i la mecànica de la insaculació, massa vegades vista com un mer instrument polític en mans de la voluntat intervencionista de la Monarquia i examinar la trajectòria de la classe dirigent (la tendència a la mobilitat social, amb la progressiva importància dels menestrals, les estratègies matrimonials, els nivells de nepotisme...) que només sembla superar la situació de patrimonialització dels càrrecs públics després de la Guerra de Successió. Cal determinar, en conclusió, el grau de cohesió interna de l'oligarquia municipal, que sembla ser que fou escassa, la qual cosa (com ha assenyalat Palos) influeix en la capacitat de l'administració reial per a la interlocució i el consegüent control de les èlits dirigents. Això lliga amb el terreny de la història social, dins del qual s'ha d'avançar en el gran tema que seria la reconstrucció de famílies i la penetració de models en la línia que a la resta d'Espanya ha vingut promovent Francisco Chacón.

La història sòcio-econòmica de Terrassa té, potser, determinada l'evolució al llarg de l'època moderna. Ens queden per conèixer encara variables com la producció agrària —s'haurien d'explorar sèries de delmes— i, sobretot, les rendes. En qualsevol cas i fins ara, l'estudi de la conjuntura sembla que ha estat absolutament mediatitzat per la desembocadura del procés: els orígens de la industrialització. Sobre els segles XVI i XVII els coneixement són molt precaris i no es corresponen gens amb les referències bibliogràfiques (des del mateix Ventalló a Carrera i Pujal fins a J. Torras) del nucli protoindustrial tan determinat per la força barcelonina. La continuïtat secular, per fi, de les grans masies modernes és desconeguda i gairebé encara hem de recórrer als articles de Cardús publicats al *Butlletí del Club Pirinenc de Terrassa*, abans de la Guerra Civil. Abunden, tanmateix, les fonts. En l'espai local, hi ha fragments d'arxius familiars, l'ingent volum de protocols notariais, les relacions de rendes eclesiàstiques. La secció del Reial Patrimoni de l'Arxiu de la Corona d'Aragó ens proporciona dades sobre l'evolució dels establiments de terres i molins i, àdhuc, conserva capbreus d'aquesta època entre el quals destacaríem l'iniciat a la primera dècada del segle XVII pel famós Jeroni Pujades. Per al segle XVIII, s'hauria d'explotar la sèrie de processos moderns de la Batllia General, els *amillaramientos* (cadastres) de la Reial Intendència o les notícies puntuals als fons extravagants de la Catedral de Barcelona i de la Pia Almoina.

Però, segons la nostra opinió, la gran assignatura pendent de la història de Terrassa i de la major part de la història local és l'estudi de la cultura i les mentalitats, un àmbit menystingut en relació directament proporcional al buit informatiu que es té sobre temes com els de la religiositat, les festes, les actituds davant la mort, l'alfabetització o l'educació.

De fet, és cert que una base mínima però qualitativament important permet refermar les possibilitats de les nostres aspiracions. Cardús, per citar un exemple, ja estudià la tradició dels pelegrinatges a Montserrat fets pels

Coberta de l'obra *Història de Terrassa* publicada per l'Ajuntament de Terrassa l'any 1987.

terrassencs a l'època moderna. Fornades més joves d'investigadors com Natàlia García Farés o R. García Carrera han pogut realitzar primeres visions de temes tan apassionants com el de la bruixeria. En aquest sentit, els resultats sobre els processos de bruixeria al Vallès situen els esdeveniments terrassencs en una nefasta onada que incidí, especialment, als anys 1619-1620.

Significativament, però, deixant de banda la producció editorial a l'entorn de la història artística i monumental de gran qualitat (S. Alavedra), només hem vist un article a TERME sobre la història de la cultura i, a més, de caràcter general. Es tracta de la conferència que pronuncià H. Kamen en el Centre Associat de la UNED, en el curs 1991-1992, on l'autor anticipava algunes de les conclusions sobre la cultura catalana al temps de la Contrareforma que ha presentat al seu últim llibre. Kamen subratlla la perllongada descristianització que afectà el conjunt de la societat catalana, inclosos els sectors urbans, en bona mida per la pregonia ignorància del clergat que difundí poc i malament el catecisme. El programa religiós de Trento no calà com pretenia l'Església a la societat del moment. La pràctica religiosa mai no s'imposà a les pràctiques consuetudinàries tradicionals. La bruixeria i la cultura popular catalana tingueren una projecció al marge de la superestructura cultural i això malgrat els estímuls que la proximitat

geogràfica del món protestant (allò que Monter anomenà la Inquisició de frontera) suposaren respecte a la formalització del concepte d'heretgia.

Naturalment, l'interès per aquests temes de cultura i mentalitats passa per l'apertura de noves fonts documentals. L'Arxiu Parroquial del Sant Esperit de Terrassa disposa d'una guia recent, els fons parroquials de Sant Pere són nombrosos, l'Arxiu Històric de Terrassa ha estat poc explorat en la seva secció de protocols. Tampoc no han estat aprofitats textos d'època com els ja esmentats de Garriga o el llibre de notes dels hereus de Can Torres de Matadepera (1699-1824) estudiat per Galí (TERME, núm. 8, 1993), entre d'altres fons patrimonials que proporcionen una visió singular de les trajectòries vitals de l'Antic Règim. Cal investigar i buscar a seccions provinents de la desamortització que recullen la documentació d'antigues comunitats religioses establertes a la Vila (Monacals d'Hisenda a l'Arxiu de la Corona de Aragó, però també les visites pastorals conservades a l'Arxiu Diocesà).

Hem observat, lamentablement, la tendència a confondre estudi del marc local amb investigació local. Creiem que és forçós sortir de la ciutat per estudiar història de Terrassa. Autors que no consultaren els arxius locals proporcionen referències interessants sobre els esdeveniments terrassencs a les grans etapes de la història catalana (Sanpere i

Miquel, Voltes, Sanabre), la qual cosa ens ratifica en les nostres observacions. Recordem que la renovació inicial de la història medieval de la ciutat passà per les recerques dels erudits del XIX a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

En general, a més de recuperar manuscrits locals encara no suficientment valorats (com les *Memorias de la antigua ciudad de Egara*, de Rodó), s'ha de recobrar aquella inquietud per la cerca d'allò que ara ja no són *noves i monuments*. Això suposarà, no ho dubtem, l'obertura definitiva de períodes o circumstàncies que resten, de moment, incògnites i el renovellament temàtic de la historiografia local.

L'organització tradicional del govern institucional local compta amb el correlat documental de les seccions de Cancelleria Reial o de Consell d'Aragó a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (tan sols cal consultar els índex Llaris-Ribera o les paperetes de mossèn Miquel). El mateix suggeriment es pot afirmar pel que fa referència a l'anàlisi del desenvolupament polític de la comunitat. Malgrat que les finances locals compten amb documentació inèdita, es pot considerar la procedència de realitzar un control de la comptabilitat patrimonial del Rei o bé estudiar els quaderns de la bolla conservats a la secció de Drets del General de l'ACA. En aquest vessant, les repercussions del deute públic de les universitats de la Vila i el Terme (Concordies de 1659, 1670, 1702 i 1664, 1699, respectivament) o l'actuació quotidiana del capital mercantil de comerciants (s'ha de completar l'estudi sobre Fizes, però també destacar figures de la segona meitat del segle XVI com P. J. Llobet –la fortuna de la Causa Pia del qual s'hauria de examinar detingudament a l'Arxiu Diocesà perquè implicà importants confraries de Barcelona– i del segle XVII com P. Brichfeus, F. Rovira o A. Pineda), es mantenen inexplorades encara. L'estudi dels mecanismes representatius de Terrassa davant instàncies de poder externes de tota mena (institucions reials, nobiliàries o eclesiàstiques o de la mateixa ciutat de Barcelona) és una altra direcció plausible –de les moltes que se'ns acuden– en aquest sentit.

Aquesta via, però, haurà de conjugar –és molta la feina a realitzar encara– l'episodi del document local amb la novel·la de l'espai català. Les elits de poder o l'aparell sociològic del poder local necessitaran del recurs a l'estudi

prosopogràfic i microhistòric per arribar a un grau de coneixement real d'unes trajectòries que no estan definides senzillament. Cal que s'estudiïn les constants i signes d'identitat econòmiques o jurídico-polítiques però s'han de manejar alhora d'altres factors que la historiografia més actual considera determinants (xarxes locals, lleialtats, cercles de parentiu, amistat, fama, clientela...). Completada la visió dins de la globalitat de l'espai català caldrà, doncs, indagar encara als arxius de la ciutat.

I això no significa no ponderar adequadament l'estat arxivístic de Terrassa. Ans al contrari, en gran mida el revifament de les recerques necessita de la prèvia labor constant i assenyada dels responsables de la documentació local. Encara no fa un any, s'inaugurà la nova seu de l'Arxiu Històric Comarcal de Terrassa. Ha estat una fita del procés, iniciat fa més d'una dècada, de modernització de la infraestructura d'investigació que ha dut a terme, d'una manera encomiable, P. Puig i Ustrell i continuen els seus deixebles (T. Cardellach, per exemple, que ha estudiat la tipologia de la documentació municipal des de l'època medieval fins a la Nova Planta).

Les noves generacions d'historiadors permeten pronosticar un futur optimista per a la història terrassenca. En el marc de la redacció en curs de llurs tesis doctorals, ja han produït monografies interessants i de qualitat estudiosos com I. Almazán, P. Roca o M. Solé. El marc historiogràfic de desenvolupament de l'obra local de personatges com J. Soler i Palet comença a ser també estudiat (Ventayol). Investigacions en l'àmbit de la Universitat Autònoma, des de perspectives d'història general però amb utilització de la documentació local, com la de J. Villanueva (pensament polític modern), D. Moreno (Inquisició catalana) o la d'un de nosaltres (el sistema fiscofinancer català del segle XVI), refermen aquesta impressió positiva. En tot això, la labor del Centre d'Estudis Històrics de Terrassa pot ser decisiva en la promoció de la recerca entre els historiadors més joves que s'incorporen contínuament al món de l'arxiu. Només la seva capacitat de feina i d'il·lusió podrà redimir la història local dels antics prejudicis i fer inqüestionable l'estatut de bona història que ha anat adquirint la nova història local als últims anys i de la qual constitueix un bon exemple la història moderna de Terrassa.